

Postmodernismi aatevirtauksena

Timo Eskola/STI 2004

Postmodernismi on sanana käytetty niin loppuun, että aihepiiristä voisi hyvin puhua otsikolla ”Postmodernismin kuolema”. Vaikka kaikki eivät ole tottuneet vielä edes itse sanaan, puhumattakaan sen sisällöstä, itse ilmiö on monessa mielessä jo mennyt. Tosin kyse on siitä, miten asia määritellään – ja se usein onkin vaikeinta. Postmodernismista on – tilanteen mukaisesti – olemassa monta erilaista määritelmää. Kulttuuri-ilmionä se on eittämättä todellinen. Populistisen määritelmän mukaan postmodernia on kaikenlainen relatiivisuus, fragmentaarisuus ja ihanteiden kuihtuminen. Siihen kuuluvat hetkellisyys ja juurettomuus. Postmoderniksi nimetään kaikki kirjava tai kollaasinomainen.

Mutta onko postmodernismi koskaan ollut todellinen aatevirtaus? Onko sillä selvärajaisia piirteitä? Vastaus riippune siitä, miten postmodernismi määritellään. Jollekin kyse on filosofiasta, toiselle yhteiskuntatieteestä. Taiteentutkijat ja estetiikan harrastajat ovat lähes omineet termin – vaikka se toisaalta on myös sosiologien rakastama. Teologiassa se tekee vasta tuloaan.

Kuka keksi postmodernismin?

Aatevirtauksen määrittelemisessä on monia vaikeuksia. Jos onkin olemassa sana postmodernismi, merkitseekö se automaattisesti sitä, että termiä vastaa todellinen suuntaus historiassa? Kuvailevien termin käyttöön liittyy ongelmia. Nimeäminen liittyy usein organismien kuvaamiseen. Historiatieteissä ja humanistisissa tieteissä yleensäkin on houkutusena suhtautua kohteisiin kuten todellisesti olemassa oleviin organismeihin. Kyse ei silloin ole niinkään postmodernismin määrittelystä, kuin sen ”löytämisestä” ja nimeämisestä. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että vain yhtä, selvärajaisista postmoderniksi kuvattavaa ilmiötä ylipäättään olisi olemassa.

Estetiikan ja kirjallisuustieteen piirissä on nähty paljon vaivaa metsästäessä termin ensimmäistä esiintymistä tieteen kentällä. Lähteitä on löydetty kaksi. Amerikkalainen kirjallisuustieteilijä Randall Jarrell on käyttänyt nimitystä runouden arvioinnissa jo vuonna 1946. Kuuluisa brittiläinen historioitsija Arnold Toynbee puolestaan käytti sitä 1950-luvun alussa länsimaisen historian kuvauksissa teoksessaan *Study of History*.

Joku saattaisi ajatella, että näiden kahden varhaisen suunnannäyttäjän analyysit olisivat ensimmäisiä todellisia huomioita postmodernismista. Itse termillä ja ilmiöillä ei kuitenkaan ole vastaavuutta. Esimerkiksi Jarrell nimitti Robert Lowellin runoutta kirjallisen modernismin vastaiseksi ja käytti tässä yhteydessä adjektiivia postmoderni. Toynbee puolestaan käytti termiä nimittäessään länsimaisen historian aikakausia. Renessanssin aikaa hän kutsui moderniksi (*Modern*) ja rationalismin sekä valistuksen aikakautta 1700-luvulta 1800-luvulle myöhäiseksi moderniksi (*Late Modern*). Toynbeen mukaan 1870-luvulta lähtien alkoi uusi anarkistinen aikakausi, jonka perustana oli rationalistisen maailmankuvan hajoaminen. Hän katsoi kristillisten käsitysten väistyneen ja erityisesti psykologian muuttaneen ihmiskäsityksen. Tätä aikakautta hän kutsui postmoderniksi (*post-Modern*).

Historiallisessa mielessä nimitys postmodernismi ei siten kuvaa yhtä todellisuutta, sillä edellä mainituilla määrittelyillä ei ole paljonkaan tekemistä mainostoimistojen suosiman sirpalemaisen kulttuurin, ns. fragmentarismien kanssa. Itse termistä on kuitenkin todettava, että kaksijakoinen sana post/moderni on sinänsä melko ymmärrettävä. Sillä tarkoitetaan modernin jälkeen tulevaa, olipa tuo moderni sitten mitä hyvänsä ja tulipa sen jälkeen mitä tahansa.

Modernismi puolestaan mielletään ainakin estetiikassa sanan varsinaisen merkityksen mukaisesti ”nykyhetkeen” keskittyväksi aatteeksi. Jo modernismia – ei siis pelkästään postmodernismia – on pidetty radikaalina ja vallankumouksellisena virtauksena. Modernismille on ollut tyypillistä itsenäisyys (autonomisuus) ja suoranainen välirikko menneisyyden, sekä historiasta tulevien arvojen kanssa. Modernismin arvoja ovat olleet muutos ja uutuus.

Vaikka Toynbee ei ole postmodernismia koskevan tutkimuksen kärkinimiä, myös hänen huomioillaan modernismista on tiettyä kantavuutta. Yhteiskunnallisessa mielessä modernismin kausi mielletään usein edistysuskoiseksi rationalismin ja teknologian kaudeksi. Tällöin ajatellaan yhteiskunnan kehityksen pe-

rustuvan erityisesti kaupankäyntiin ja kulutukseen. Jälki-moderni vastustaa tätä, julistaa järjen ja teknologian kriisiä sekä profetoi edistysuskon hiipumista.

Postmodernismi ja kehitysuskon kriisi

Meidän ajallemme postmodernismin on ensisijaisesti kuvannut J-F. Lyotard. Hänen yhteiskuntafilosofiaan liittyvä määritelmänsä vastaa jossain määrin Toynbeen lähtökohtia. Lyotard avaa kirjansa ”Tieto postmodernissa yhteiskunnassa” kuuluisalla lauseella: ”Työhypoteesinamme on, että samanaikaisesti kun yhteiskunnat tulevat jälkiteolliseksi nimitettyyn kehitysvaiheeseen ja kulttuurit postmoderniksi sanottuun aikaan, tiedon asema muuttuu.” Lyotardin jälkimarxilaisen analyysin tarkoittama muutos tapahtui kylläkin lähes sata vuotta Toynbeen kuvaaman muutoksen jälkeen – tosin jälleen yhteiskunnallisessa murrosvaiheessa, sodanjälkeisessä Euroopassa.

Voidaan siten sanoa, että postmodernismi liittyy ainakin muutokseen ja uudistukseen. Olipa analyttikko sitten amerikkalainen kapitalisti tai marxilainen Ranskasta, kuvaus muutoksesta on yleisesti ottaen samankaltainen. Järjen aikakauden ihanteet ovat romahtaneet. Usko teknologiaan ja kehitykseen sekä pysyviin arvoihin ja lopulliseen totuuteen on mennyt. Mitä tai ketä tämä muutos kuvaa, ei ole kuitenkaan aivan selvää. Ranskan vasemmisto-intellektuellien kohteena on yleensä kapitalistimi ja talouselämä, kun taas Yhdysvaltojen länsirannikon mietiskelijöitä näyttää enemmän kiinnostavan elämään liittyvä irrationalismi.

Onko postmodernismin edellyttämää muutosta sitten tosiasiaa tapahtunut? Taiteissa ja filosofiassa – siis hyvin abstraktilla mentaalaisella tasolla – ainakin toivotaan muutosta ja puhutaan siitä. Käytännön yhteiskuntaelämässä ja vaikkapa länsimaisissa koululaitoksissa muutos ei ole niin selvä. Kehitysusko, teknologian kehittäminen ja kovien arvojen talouselämä näyttävät hallitsevan yhä laajenevassa määrin kaikkia länsimaita. Kova rationalismi, materialistinen maailmankuva ja lähes dogmaattinen usko tieteen aksiomiin puolestaan hallitsevat koulutusta ja kasvatusta.

Pelkkä vähäinen siirtyminen savupiipputeollisuudesta elektroniikkateollisuuteen ja digitaaliavaruuteen ei oikeuttane väitteitä teknologiauskon näivettymisestä. Pikemminkin on melko helppo yhtyä Gerald Graffin kyyniseen ajatukseen, jonka mukaan postmodernismi on pelkkä vastakulttuurin myytti, jolla justifioidaan vitaalisen energian ja harkitsemattoman hedonismin ihannoitua. Postmoderni kulttuuri on ainakin populaareissa muodoissaan usein marginaaliryhmien kulttuuria. Olisiko sittenkin kyse vain häiriintyneiden ja häiriköiden kapinasta vallanpitäjiä vastaan?

Postmodernia ajattelua löytyy toki laajemmiltakin foorumeilta. Aate lienee vaikuttanut kaikkein eniten tieteiden alueella. Tosin myös yliopistojen käytävillä häirikön maine on ollut uuden suunnan edustajilla herkässä. Tosiasiaa kuitenkin uudesta ajattelusta on tullut liikkeellepaneva voima tutkimuksen suunnan, ns. paradigman, muutokseen monilla humanistisilla tieteenaloilla. Taiteiden tutkimus ja kirjallisuustiede ovat kokeneet tässä mielessä mullistuksen. Toisaalta sosiologian ja yhteiskuntatieteiden käsitykset ja metodologia ovat vaihtuneet uuden ideologian sääntöjen mukaan. Teologiassa muutokset ovat tulleet hitaammin. Ajatusten maailmassa postmodernismi on siten todellinen ilmiö ja sitä voidaan tutkia mielekkäällä tavalla.

Yhden postmodernismiksi kutsutun ilmiön sijasta voidaankin sanoa olevan monia postmodernismeja. Niillä on joitain yhdistäviä tekijöitä, mutta mistään yhdestä aatevirtauksesta ei voida puhua. Modernismin kauden tarkastelu on lisäksi tuottanut monia erilaisia käsityksiä siitä, mikä vanhassa käsityksessä olisi hylättävä ja mitä sen tilalle olisi tuotettava.

Muutoksen hakijat näyttävät mieltyneen post-sanaan ja kuvaavat hanakasti monenlaisia asioita, joista aika on jättänyt. Rawson kuvaa heitä jälki-ihmisiksi (*”postpeople”*), jotka pelaavat ”lapsellisia pelejä” aiheen kuin aiheen kanssa. Erilaiset postmodernismit eivät ole yhteismitallisia eikä niillä ole samanlaista painoarvoa analyysin kannalta. Niiden vertailu auttaa kuitenkin hahmottamaan sitä, mitä kaikkea postmodernismin nimissä on vastustettu.

Yhteiskunnallinen postmodernismi

Lyotardin ajatuksiin on syytä palata, sillä hän on vakiinnuttanut aihetta käsittelevää terminologiaa ja vaikuttanut voimakkaasti lähes kaikkeen myöhemmin esiintyneeseen keskusteluun. Poliittinen näkökulma voimistui Lyotardin postmodernismissä. Lyotard tarkasteli erityisesti tiedon asemaa yhteiskunnassa. Hänen lähtökohtansa oli lingvistinen – kuten niin monien muiden kirjoittajien. Wittgensteinia siteeraten hän puhui kielipeleistä, joiden avulla yhteiskunnallista keskustelua käydään. Pelin säännöt kuuluvat diskursiin sisälle, ja jokaista väitettä pidetään pelissä tehtynä 'siirtona'. Vallankäytön näkökulma oli korostettu: ”puhuminen on taistelua, samassa mielessä kuin pelaaminen” (*Tieto*, 21).

Lyotard herätti lisäksi keskustelun jälkimodernista eli postmodernista kulttuurista. Koska vanha tiedekäsitys oli positivistinen, postmodernismi kapinoi aikaisempaa modernismia vastaan. Nyt väitettiin, että perinteinen tiede ja teknologia ovat tulleet tiensä päähän. Ne eivät pelastaneet ihmistä, vaan johtivat Euroopan tuhon partaalle. ”Aikamme yhteiskunnassa ja kulttuurissa – jälkiteollisessa yhteiskunnassa, postmodernissa kulttuurissa – kysymys tiedon legitimoinnista asettuu toisin. Suuri kertomus on menettänyt uskottavuutensa, mihin yhdistämisen muotoon se sitten turvautuukin; niin spekulatiivisessa kuin vapautuksesta kertovassa muunnelmassakin.” (s. 60-61). Siten sekä kommunismin että kapitalistisen teknologia-uskon aika on ohi. Niiden tilalle tarvitaan uutta, kriittistä tietoa.

Lyotard markkinoi perin suosituksi tulleen ajatuksen suurten kertomusten kuolemasta. Perinteinen positivistinen kuvitelma ikuisesta totuudesta oli tällainen kertomus. Teknologisen eskatologian messianismille ei kuitenkaan Lyotardin mukaan enää ollut tilaa. Kielipeliä maailmassa ei ole kysymys totuudesta, vaan kielipeliä välisestä kamppailusta. Aatteita ei oikeasti ole olemassa. On vain yhteisöjä ja ryhmiä, joiden välillä vallitsee jatkuva valtataistelu.

Ranskalaiseen yhteiskunnalliseen postmodernismiin kuuluu siten – ehkä marxilaisesta vaikutuksesta – keskeisesti valtapelin teema. Rationalistisen universaalien harmonian tilalle tulee sirpaleisen maailman uusi heimokulttuuri, jossa vahvimmat jäävät eloon. Näkemyksellä on mielenkiintoinen rinnastuskohta sosiaalidarwinismin käsityksessä maailmankuvan muutoksesta. Sen mukaan aristotelisen harmonisen maailmankuvan syrjäytti lopulta uusi dramaattinen, biologinen maailmankuva. Elämä ei kulje kohti eskatologista täyteyttä, vaan on todellisuudessa vain raakaa eloonjäämistäistelua vahvimpien ehdoilla.

Jälkistrukturalistinen postmodernismi

Yksi keskeisistä postmodernismin suuntauksista on kielellinen, lingvistinen. Postmodernismin aikaa voidaan kutsua eräästä – tosin melko kapeasta – näkökulmasta myös jälkistrukturalismin ajaksi. Se merkitsee luopumista uskosta pysyviin merkityksiin ja kielen rakenteisiin.

Strukturalismi itsessään syntyi 1900-luvun alussa Ferdinand de Saussuren kielitiedettä koskeneiden huomioiden perustalle. Kun aiemmin kieltä oli pidetty todellisuuden suorana heijastamana, nyt todellisuutta alettiin pitää käsityksenä, joka perustuu ihmisten keskinäiseen tapaan käyttää kieltä merkkeinä. Saussurea kiinnosti erityisesti kielijärjestelmä. Hän halusi ymmärtää sanojen aseman kulloinkin vallitsevassa järjestelmässä, joka mahdollistaa järkevän vuorovaikutuksen ihmisten välillä.

Saussuren perusajatus oli, että sanoja pidettiin merkkeinä. Merkit muodostivat kielijärjestelmän. Kun ihmiset tiettyinä aikoina tietyssä historian tilanteessa puhuivat keskenään, he olivat omaksuneet eräänlaisen yhteisen sanakirjan. Merkitysten uskottiin olevan tuon kielijärjestelmän osia.

Jälkistrukturalismissa hyödynnettiin Saussuren ajatusta kielijärjestelmästä ja merkin itsenäisyydestä. Koska merkityksen ajateltiin olevan sidoksissa vain järjestelmään, ei pysyviä, järjestelmästä riippumattomia merkityksiä uskottu olevan. Tämä käsitys ei tosin ole enää yhteensopiva Saussuren alkuperäisen ajattelun kanssa. Saussuren mukaan nimittäin kieli kuvasi varsin yksinkertaisesti kielenulkoista todellisuutta. Saussure ei hylännyt referenssiä merkityksissä.

Ei kuitenkaan ole kovin tärkeitä analysoida, mikä oli tarkka suhde Saussuren ja jälkistrukturalistien välillä. Olennaista on se, että jälkimmäiset kehittivät merkityskäsitystään tekstiautonomiseen suuntaan. Kielen peliluonne nähtiin rinnakkaisena Wittgensteinin kielipelille. Jälkistrukturalismissa sitä kutsuttiin diskurssiksi. Postmodernina teemana jälkistrukturalismi vastusti uskoa kielen pysyviin merkityksiin ja aatteiden suuriin totuuksiin. Roland Barthesin ja Jacques Derridan perässä lukemattomat kirjoittajat ovat

tuhlanneet paperia selittääkseen, miten sanoilla ei varsinaisesti ole sellaista merkitystä, joka voisi pysyvästi viestiä ajatuksia ihmiseltä toiselle.

Tämän uskomuksen johdosta kaikkien tekstien ymmärtämisessä alkoi korostua itse lukemisen tapahtuma. Äärimmäisten selittäjien mielestä lukija antaa tekstille merkityksen. Teksti itse ei kykene sitä tekemään. Tämäkin tulkinta voidaan nähdä alussa kuvatun murroksen osana. Muutos pois positivismin kaudesta sai nyt kielellisen perusteen. Jäkistrukturalistien mukaan kieli on liikkeessä ja kaikki on tulkinnallista. Totuus on puhettavan, diskurssin, ominaisuus – ei ikuinen lainalaisuus.

Jälkiprotestanttinen postmodernismi

Monien kirjoittajien mielestä postmodernismi on myös kristinuskon jälkeistä aikaa. Calinescu kertoo, että käsitys kuolevasta kristinuskosta syntyi jo romantiikan kaudella, 1700-luvun ja 1800-luvun taitteessa. Kirkon hallitsemassa maailmassa modernismin paine alkoi olla liikaa. Niinpä uusi maailmankuva synnytti vähitellen vastareaktion kirkon julistamaa iankaikkisuusnäkökulmaa vastaan.

Tässä vaiheessa jatkuvan, siis lineaarisen, aikäkäsityksen korvasi naturalistinen, syklinen ajatus. Sen mukaan aika ja historia kulkevat kehässä. Kaikella on aikansa ja kaikki kuolee kerran. Romantiikan kirjallisuudessa katsottiin kristinuskon ajan olevan loppuillaan ja alettiin puhua Jumalan kuolemasta jo kauan ennen Nietzschen esiintymistä (Calinescu: *Five Faces of Modernity. Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, 60-61).

Voidaan siis ajatella, että modernismi itsessään pitää sisällään käsitystä kristinuskon syrjäytymisestä. Eri sukupolvien kamppailu Jumala-kysymyksen kanssa todistaa samaa. Esimerkiksi Ranskan uusvasemiston jälkistrukturalistisissa kirjoituksissa nähdään paljon teologista vaivaa käytännön ateismin perustelemiseksi.

Teologiaan jälkiprotestanttinen asetelma on vaikuttanut erityisesti jälkistrukturalismin ja dekonstruktion kautta. Esimerkiksi raamatuntutkimuksen alueella on syntynyt postmodernia raamatuntulkintaa. Se pitää monia Raamatussa esiintyvistä käsityksistä ongelmallisina puhetafioina, diskursseina, jotka edustavat vääristyneitä valtasuhteita. Kritiikin tavoitteena on valtasuhteiden järkyttäminen. Perinteisten käsitysten tilalle haetaan esimerkiksi dekonstruktion kautta muita tapoja mieltää maailma ja ”Jumala”.

Näkökulma on feministiteologiassa yleinen. Talvikki Mattilan tuoreessa väitöskirjassakin sivutun analyysin mukaan ”patriarkaatti” (miesvaltaisuus) merkitsee feministiteologiassa hierarkkista systeemiä, jossa miehet hallitsevat naisia ja lapsia sekä perheessä että yhteiskunnassa. Miesten valta lisäksi oikeutetaan Raamatun ja uskonnon avulla. Dekonstruktio merkitsee toisaalta tällaisen valtakäsityksen muuttamista, mutta teologinen kritiikki on myös syvempi. Kriittinen feminismi ja holistinen ekofeminismi tavoittelevat kokonaan uutta käsitystä ihmisen asemasta maailmassa. Kun kuva ihmisestä maailmankaikkeuden osana muuttuu, muuttuu myös hierarkkinen kuva Jumalasta kaiken yläpuolella – koska sekin on patriarkaalisesta maailmankuvan luoma.

Vaikka monet esimerkit dekonstruktion suorittamisesta liittyvät juuri feministiteologiaan, on näkemys levittäytynyt myös laajemmalle. Sen ilmenemismuotoja ei tosin aina voi erottaa vanhasta rationalismista, jonka maailmankuva paradoksaalisesti näyttää vaikuttavan myös postmodernin kritiikin kiintopisteiden valintaan. Tämä tarkoittaa sitä, että uusi kritiikki kohdistuu yhä vieläkin kaikkea sitä vastaan, mikä Raamatussa rikkoo luonnontieteellisen maailmankuvan piirteitä. Calinescun ajatukselle postmodernismista yhtenä modernismin muotona on siten perusteluja.

Jälkikolonialistinen postmodernismi

Vaikka postmodernismin eri piirteiden tarkastelu vaikuttaa sivistyssanojen kokoelmalta, eri piirteisiin kannattaa kiinnittää hieman huomiota. Yhtenä yhteiskunnallisen modernismin, länsimaisen kehityskunnan ja valkoisen miehen vallan merkinä on postmodernissa ajattelussa nimittäin ollut kolonialismi, teknologisen ylivallan turvin toteutettu imperialistinen maailmanvalloitus. Kolonialismillakin on katsottu olevan oma kielensä, diskurssinsa, jonka avulla väkivaltaista ”kolmannen maailman” riistoa on tuettu. Jälkiko-

lonialistinen kritiikki pyrkii irtautumaan tästä diskurssista ja antamaan imperialismista vähitellen vapautuille kehittyville maille oman äänen.

Amerikkaan rantautuneen palestiinalaisen, ranskalaista uusvasemmistoa ihannoineen Edward Saidin mukaan idästä, Orientista, oli tullut länsimaissa myyttinen maailma, jota kuvataan ylimielisin, stereotyyppisin termein. Länsimaiset arvot kulkivat Saidin mukaan omistuksen, auktoriteetin ja vallan kehässä. Kolmatta maailmaa lähestytään ainoastaan tämän arvomaailman sisältä.

Saidin kritiikki länsimaista ylivaltaa vastaan oli ankara. Derridan jäljissä hän pyrki purkamaan, dekonstruoimaan, nämä vääristyneet käsitykset. Lännen väkivaltaisen puhetavan, diskurssin, tilalle on saatava idän itsenäinen ääni.

Gayatri Spivak puolestaan esitti vielä yksityiskohtaisemmin kolonialistisen asenteen purkamista. Derridan seuraajana hänkin halusi asettaa esikuvansa kritisoiman ”valkoisen mytologian” kyseenalaiseksi ja pyrkii dekonstruoimaan itse kolmannen maailman käsitettä. Mitään kolmatta maailmaa ei ole oikeasta olemassa muualla kuin länsimaisten valloittajien mielissä. Spivakin mukaan kyse on kokonaisten kansakuntien identiteetistä. Hänen mukaansa väkivallan rakenteita on pyrittävä intellektuaalien piirissä murtaamaan sisältäpäin.

Jälkikolonialismissa näyttäytyy postmodernismin tyypillinen poliittinen pyrkimys. Sekä feminismissä että jälkikolonialismissa kyse on foucaultlaisista valtasuhteista, joita halutaan järkyttää. Asetelma on kielellinen. Uudistukseen pyritään kritisoitavan puhetavan, diskurssin, purkamisella.

Mitä postmodernismi oikein on?

Katsaus osoittanee ainakin sen, että postmodernismia ei ole ensinkään helppo määritellä. Se ei ole vaivatonta edes silloin, kun oletetaan ilmiön monimuotoisuus ja puhutaan postmodernismeista. Populaari postmodernismi ymmärretään yleensä kaiken suhteellistavaksi liikehännäksi, jonka keskeisin ominaislaatu on kirjavuus. Jos kuitenkin Calinescun tapaan ajattelemme, että modernille ajalle tyypillistä olivat uudistushenki ja välirikko traditioiden kanssa, postmodernismin pitäisi olla tämän vastustamista. Silloin se merkitsisi – ainakin teorian tasolla – konservatiivista säilyttämisreaktiota ja paluuta vanhaan. Se voisi merkitä pysyvien arvojen korostamista ja sääntöjen etsimistä.

Tutkijat ovat kuitenkin ilmeisesti oikeassa esittäessään, että modernismi yhteiskunnassa on aivan jotain muuta kuin modernismi taiteessa. Modernismi taiteessa on jo ollut vastareaktiota materiaalista teknologiakulttuuria kohtaan. Tässä mielessä postmodernismi on vain yksi suunta taiteen modernismia. Estetiikassa postmodernismi merkitsee aivan muuta kuin filosofiassa tai yhteiskuntatieteessä.

Filosofisessa mielessä postmodernismi merkitsee uutta käsitystä tiedon ja totuuden luonteesta. Uuden näkemyksen keskeinen perustelu on kielellinen. Postmodernit ajattelijat katsovat, että kieli kuvaa vain vajaasti ja subjektiivisesti tätä maailmaamme. Kieli kykenee tuottamaan pelkkiä diskursseja, kielipelejä, joiden avulla erilaiset ryhmät puhelevat omista asioistaan.

Ajatus diskursiivisuudesta on tuonut postmodernismiin mielikuvan yhteiskunnan ja kulttuurin tilkkutäkkimäisyydestä. Tätä laitaa edustavat monet kirjalliset ilmiöt, mutta se on olennainen myös marginaaliryhmien ja vastakulttuurin esiintymisessä. Postmodernismin viitan alla on esiintynyt kirjavia joukko paitsi talojen, myös kaikkien alistettujen, kuten eläinten, naisten tai seksuaalisten vähemmistöjen vapautumista ajavia ryhmiä.

Postmodernismi ja teologia

Raamatuntutkimusta menetelmien osalta lähellä olevassa kirjallisuudentutkimuksessa postmodernismi vaikuttaa kahdella tavalla. Toisaalta postmoderniksi miellettyä kirjallisuutta tutkitaan kirjallisuustieteen perinteisin menetelmin. Tässä tapauksessa postmoderni kirjallisuus on tutkimuksen kohde ja tieteellisten analyysien objekti. Toisaalta etenkin Derridan jäljissä kulkeva kirjallisuudentutkimus on omaksunut dekonstruktion omaksi menetelmäkseen. Silloin diskurssin ajatellaan olevan tutkimuksen perusluonnetta ohjaava tekijä. Itse tutkimusta halutaan suorittaa muuttuneen totuuskäsityksen ja todellisuudenkäsityksen mukaan.

Jälkimmäinen suuntaus on tiettyssä määrin siirtynyt myös teologiaan ja Raamatun tutkimukseen. Postmodernismi vaikuttaa etenkin suuntauksissa, joissa ajatellaan, että lukija itse antaa tärkeimmän merkityksen teksteille. Tässä tapauksessa kyse ei enää ole Raamatun tutkimisesta tai tulkinnasta. Usein asia on päinvastoin. Tekstejä ei haluta ymmärtää, vaan niitä vastaan käydään vallankumouksen hengessä. Kyse on lähinnä taistelusta tekstejä vastaan ja niiden edustamia uskonnollisia käsityksiä vastaan.

Postmoderni teologia onkin usein luonteeltaan ideologista kritiikkiä. Sen tavoitteena on muuttaa kristinuskon tulkintaa johonkin toiseen suuntaan kuin mistä tekstit tai niitä tulkitsevat kirkot puhuvat. Tällaisena ideologisena kritiikkinä menetelmät ovat melko hyödyttömiä itse tekstien arvioimiseen pyrkivälle raamatuntutkimukselle, eksegetiikalle.

Tämän ohella on kuitenkin muistettava, että modernin kauden kokema murros on samalla vapauttanut tiedemaailmaa monesta lukkiutuneesta asenteesta. Positivismin jyrkkä materialismi ja sen tuottamat tutkimuksen sidonnaisuudet ovat pitkään suorastaan estäneet tieteitä edistymästä. Nyt tilanne on toinen. Jos keskitymme kielellisen käänteen näkökulmaan, raamatuntutkimus voi saada postmodernista lähestymistavasta monia uusia ulottuvuuksia. Kielen lähestyminen semioottisesta näkökulmasta eli merkkiteorian näkökulmasta avaa myös Raamatun kielen tulkinnalle uusia ovia. Toiseksi voidaan viitata narratologiaan, jossa tarkastellaan kielen ja kommunikaation maailmaa kertomuksien ja kertomuksellisuuden kannalta. Se on osoittautunut erittäin hedelmälliseksi Raamatun tutkimuksessa. Kolmanneksi esille voisi nostaa retoriikan tutkimuksen, joka on kielellisen suuntauksen vanavedessä saanut aivan uutta sijaa tutkimuksen kentällä.

Kaikkia näitä suuntia voidaan aivan hyvin pitää merkkeinä postmodernismista, merkkeinä muutoksesta teksteihin suhtautumisesta. Mitään aatevirtausta ei siten kannata arvioida saatika hylätä kovin kapean arviointiperusteen johdosta. Postmodernismi voi pitää sisällään monia antoisia lähestymistapoja myös teologian alueella.

Vaikka elämme eräässä mielessä postmodernismin raunioilla, voi etenkin tiedemaailmassa tapahtunut käänne tuottaa myös varsin mielenkiintoisia näkymiä tulevaisuuteen. Nyt osaamme kiinnittää uudelleen huomiota ihmisen kielellisyyteen ja teologian näkökulmasta myös Jumalan kielellisyyteen. Seuraava kysymys voisikin olla: mitä postmodernismin jälkeen?